

УДК 311:338.48

Тарасенко О.С., к.е.н., доцент
Київський національний університет технологій та дизайну

Грищенко С.І., аспірант
Київський національний університет технологій та дизайну

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ

В умовах глобальних потрясінь, нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища, туристична галузь зазнає значного негативного впливу, що призвело до втрати внутрішнього туристичного потенціалу, змін у зовнішньоекономічних зв'язках, споживчій поведінці українців за кордоном, скорочення транскордонної мобільності та зниження інвестиційної привабливості туристичних активів [1-6]. Внаслідок впливу зовнішніх чинників відбулося: скорочення доходів міжнародного туризму (на 60–80 %) та зниження частки у світовому ВВП (з 4 % до 2 %), зменшення кількості туристичних компаній на 13,1 %, падіння доходів і податкових надходжень, втрата понад 70 % підприємств і понад 60 % робочих місць у секторі туризму [1-4]. У цих умовах міжнародні туристичні компанії (далі – МТК), які працюють на українському ринку чи орієнтуються на українських споживачів, потребують перегляду стратегій розвитку з орієнтацією на зниження ризиків і підвищення гнучкості бізнес-моделей. Це зумовлює необхідність застосування сучасного статистичного інструментарію з метою оцінювання трендів, факторів вразливості та стресостійкості суб'єктів міжнародного туристичного бізнесу.

У дослідженнях впливу зовнішніх факторів нестабільності туристичного бізнесу [1-6] провідне місце посідають економетричні моделі, сценарний аналіз, аналіз часових рядів, фінансове й інвестиційне моделювання. Ці інструменти дозволяють виявляти закономірності, оцінювати вплив кризових явищ на ключові показники діяльності МТК та прогнозувати можливі траєкторії їх розвитку. Зарубіжні вчені, аналізуючи вплив нестабільності на діяльність МТК, зосереджуються на аналізі змін їх ключових фінансово-економічних та фондових показників, ринкових оцінок [7, 8]. Серед внутрішніх розглядають показники рентабельності активів і власного капіталу, боргові коефіцієнти, операційні індикатори. Використання зазначених методів стало підґрунтям для висновків вчених про існування закономірностей, зокрема щодо впливу зовнішніх шоків на ключові показники діяльності МТК, і дозволило розробити прогнозні сценарії їх розвитку [1-8].

В умовах зростання нестабільності операційного середовища діяльності МТК актуальності набуває застосування статистичних моделей, здатних формалізувати і кількісно оцінити складні соціально-економічні процеси, що визначають їх фінансовий стан. Ключовими принципами при цьому є: системність, багатовимірність, варіативність та динамічність. Важливим є також інтегрування зовнішніх факторів нестабільності (ризиків) та можливостей, які генеруються зовнішнім середовищем і визначають позитивні тенденції розвитку туристичної галузі в Україні. Найбільш доцільними для

оцінювання та аналізу впливу нестабільності на діяльність МТК є прогнозні моделі, серед яких слід відзначити такі як ARIMA, VAR, GARCH. Зазначені моделі доцільно використовувати при складанні прогнозних сценаріїв розвитку, стрес-тестуванні бізнес-моделей, а також оцінюванні та аналізуванні потенційної стійкості компаній за різних варіантів конфігурації ризиків.

Орієнтуючись на підвищення рівня фінансової стійкості туристичних компаній в умовах невизначеності та ризику авторами пропонується модель інтегрального показника оцінювання сукупного впливу чинників зовнішнього середовища на фінансову стійкість МТК ($III_{ЗС}^{МТК}$) [5], яку адаптовано для даної задачі на основі підходу [9]:

$$I_{ЗС}^{МТК} = \sum_{h=1}^u \alpha^h \cdot F_1^h(t_i) - \sum_{j=1}^m \beta^j \cdot F_2^j(t_i) \pm \sum_{l=1}^k \gamma^l \cdot \tilde{F}_3^l(t_i),$$

де $F_1^h(t_i)$ – стан h -го чинника позитивного впливу зовнішнього середовища на рівень фінансової стійкості міжнародної туристичної компанії в момент часу t_i ; $F_2^j(t_i)$ – стан j -го чинника негативного впливу зовнішнього середовища в t_i -й момент часу на рівень фінансової стійкості МТК, що є наслідком дії загроз і небезпек, які можуть бути ідентифіковані та виміряні; $\tilde{F}_3^l(t_i)$ – стан l -го чинника невизначеності зовнішнього середовища, значення якого в t_i -й момент часу не можна однозначно ідентифікувати і (або) виміряти; α^h , β^j , γ^l – коефіцієнти вагомості чинників зовнішнього середовища МТК, які в сумі дорівнюють 1.

Застосування даної моделі потребує більш детального дослідження чинників зовнішнього середовища функціонування МТК, їх класифікації як за напрямками впливу, так і можливості вимірювання (оцінювання) з урахуванням важливості кожного чинника. Подальші наукові дослідження потребують зосередження на вдосконаленні інструментарію статистичного аналізу та розширенні емпіричної бази для глибшого розуміння закономірностей розвитку МТК в умовах нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Алещенко Л. О. (2023). Основні економічні показники розвитку сфери туризму країни та регіону. Інвестиції: практика та досвід, № 12, 131–136.
2. Безуглий В.В., Грушка В.В., & Суматохіна І.М. (2024). Специфіка функціонування туристичної галузі України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, № 63. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-5>
3. Зеленська О., Алешугіна Н., & Філоненко І. (2025). Фінансовий стан і перспективи розвитку туристичного бізнесу України в умовах нестабільності. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, № 1 (41), 359–371.
4. Коваль О. Д. (2024). Стратегії розвитку та управління економікою туристичного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського Університету*, № 1(63), 149–155.
5. Тарасенко, І., Тарасенко, О., & Грищенко, С. (2025). Статистичні моделі аналізу фінансово-економічних показників міжнародних туристичних компаній в умовах нестабільності. *Актуальні проблеми сталого розвитку*, 2(5), 83–92. [https://doi.org/10.60022/2\(5\)-10S](https://doi.org/10.60022/2(5)-10S)

6. Несторишен І., & Прокопець Я. (2023). Економіка індустрії гостинності в сучасних умовах: міжнародні та вітчизняні тренди. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*, 2 (8), 20-26.

7. Özbek G. B., & Aracı H. (2025). Financial Resilience of Airlines During The Covid-19 Period. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 331-341.

8. Ozdemir O., Erkmen E., & Han W. (2023). EPU and financial performance in the hospitality and tourism industry: Moderating effect of CSR, institutional ownership and cash holding. *Tourism Management*, 98. P. 104769.

9. Тарасенко І. О. Сталій розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика : [Монографія] / І. О. Тарасенко. К. : КНУТД, 2010. 390 с.